

”מי את הגננת? כולה גננת!” -

הבניית דימוי פרופסיונאלי באמצעות ניתוח שיח הצגת העצמי

על רקע רפורמות בחינוך לגיל הרך בישראל

רעות לירז, האוניברסיטה העברית, reut.liraz@mail.huji.ac.il

ד”ר אורי איל, האוניברסיטה העברית, ori.eyal@mail.huji.ac.il

רקע: הספרות מצביעה על הדרך בה רפורמות של אחריותיות חודרות לחינוך לגיל הרך, שבאופן מסורתי נחשב לשדה בו לגננות יש אוטונומיה, והופכות אותו לשדה בו מתקיימת סטנדרטיזציה ופיקוח (Osgood, 2006). מחקרים העלו שרפורמות של אחריותיות, מערערות על מעמדן ודימויים של מורים (Darling-Hammond, 2004), וגננות (Niteki & Wasmuth, 2017).

מטרות: המחקר נערך בעקבות יישום רפורמה בעלת מאפיינים של אחריותיות בגנים. מטרתו הייתה לנסות להבין מה ניתן ללמוד מההבניה הפרופסיונאלית, בשיח הצגת העצמי של גננות הפועלות לצמצום הפער שהתגלע בין הדימוי העצמי לדימוי הפרופסיונאלי.

שיטה: כדי לענות על שאלת המחקר נערכו ראיונות חצי מובנים עם 76 גננות, על רקע יישום רפורמת ”אופק חדש” ו”רפורמת טרכטנברג”.

ממצאים: ניתוח פרשני הצביע על תחושות של יחחות והגשמה עצמית גבוהה בתפקיד הגננות. לעומת זאת, על רקע הדרישה להתמקד בהכנת הילדים לכיתה א’ (רפורמת ”אופק חדש”), והפיכת הגננות למטפלות שמחליפות טיטולים לילדים בני שלוש (רפורמת ”טרכטנברג”), הציגו הגננות תחושות של ”איום” על מעמדן הפרופסיונאלי. ניתוח אמירותיהן של הגננות שיקף שהתייחסויותיהן למורות ולסייעות היוו במה להצגה עצמית (Goffman, 1959) בין היתר באמצעות טקטיקות לשוניות כוחניות של ”הנמכה” סימבולית של האחרות (למשל, כטכנוקרטיות או כפחות אינטליגנטיות, בהתאמה). בלטה במיוחד ההשוואה ”המדרגת” שעשו הגננות בינן לבין עמיתותיהן. הגננות הצביעו על עדיפותן המקצועית ביחס לעמיתותיהן, הן מבחינה סימבולית (רישום גבוה לגן, שביעות רצון הורים וחוסר פיקוח) והן מבחינת פרופסיונאליות (יצירה והפצה של ידע חדש).

בניגוד למחקרים קודמים, המחקר מראה שגם תחת מדיניות של ”אחריותיות”, שנקשרה בהרעה ביחסי הכח בשדה, יכולים להתפתח ניצני פרופסיונאליזציה של עיסוקים שבשוליים. יתרה מזאת, ממצאי המחקר מצביעים על כך שפרופסיונאליזציה יכולה להתקיים למרות, ואולי אף בזכות, אווירה של ”מדרוג”. בהתאם לכך, המחקר מלמד שמדרוג אינו רע כשלעצמו, ושבנסיבות מסוימות יכול להיות גורם מניע ולא רק ממשמע (Foucault, 1975).

תרומות ומחקרי המשך: ממצאי המחקר מרמזים על הצורך בקידום מנגנונים התומכים בפרופסיונאליזציה מלמטה, כאמצעי משלים ל”אחריותיות”. בהתאם לכך, נדרשים מחקרי המשך שיבחנו את השפעתם של אופני ”מדרוג” על פרופסיונאליזציה בשדות חינוך נוספים ובהקשרים תרבותיים שונים.